

HUKUKUN UYGULANMASI (2)

Dr. Barış TEKSOY

Hukukun Temel Kavramları Dersi

HUKUKUN YER VE ZAMAN
BAKIMINDAN
UYGULANMASI

Hukukun Yer Bakımından Uygulanması

Somut olay nerede meydana gelmiş/neresi ile bağlantılı?

Kural: Yasaların yerselliği

Somut olay hangi ülkenin sınırları içerisinde gerçekleşmişse, o ülkenin hukuk düzeni yetkilidir.

(Maddî hukuk kuralları ve yargılama yetkisi bakımından)

İstisnalar:

1- Uluslararası özel hukuk kuralları gereğince yetkili hukukun uygulanması (yabancılık unsuru) (MÖHUK)

2- Ceza hukukunda yer alan istisnalar (TCK m.13)

Yabancı bir ülkede işlenmiş bazı suçlar için Türk Ceza Kanunu'nun uygulanması, Türk mahkemelerinin yargılama yapması

Hukukun Zaman Bakımından Uygulanması

Somut olay ne zaman meydana gelmiş?

Kural: Yasaların geçmişe yürümezliği (Hukuksal güvenlik)

Hukuk kuralı, ancak yürürlüğe girmesinden sonra meydana gelen olaylara uygulanır. Somut olaya uygulanacak hukuk kuralı, olayın gerçekleştiği zaman yürürlükte olan kuraldır.

(Kazanılmış haklar): Önceki yasa yürürlükte iken kurulan hukuksal ilişkilerden doğan haklar, yasanın değişmesi ile ortadan kalkmaz. (örn: kazanılmış rüşt, geçerli evlilik)

İstisnalar:

- 1- Ceza hukukunda failin lehine olan değişikliğin geçmişe etkili olarak uygulanması (TCK m.7/2)
- 2- Kamu düzeni ve genel ahlâka ilişkin yeni düzenlemenin geçmişe etkili olarak uygulanması (köleliğin kaldırılması, kocanın talak yoluyla boşanma hakkının kaldırılması)

HUKUKUN, KURALIN
NİTELİĞİNE GÖRE
UYGULANMASI

Hukukun, Kuralın Niteliğine Göre Uygulanması

Soru 1:

Hukuk kuralının normlar hiyerarşisi içindeki yeri?

Soru 2:

Hukuk kuralının etki bakımından niteliği nedir?

Emredici hukuk kuralları: Taraflarca aksi kararlaştırılamaz, mutlak olarak uyulması gerekir.

Tamamlayıcı (yedek) hukuk kuralları: Taraflarca aksi kararlaştırılabilir, mutlak olarak uyulması zorunlu değildir.

Ölçütler: Kamu hukuku/özel hukuk, kuralın ifadesi, kuralın amacı, kamu düzenini koruma, ekonomik düzeni koruma, zayıf tarafın korunması, vb.

HUKUKUN ANLAM
BAKIMINDAN
UYGULANMASI

Yorum Sorunu

Sorun: Olaya uygulanacak hukuk kuralının tam ve kesin anlamının belirlenmesi

Yorum Yöntemleri:

1- Sözel (Lafzî)Yorum

Hukuk kuralının anlamının, kuralın metnine bakılarak açıklanmasıdır. Hukuk kuralını oluşturan söz ve sözcüklerin anlamı, dilbilgisi kuralları, noktalama işaretleri dikkate alınır. Sözcüklerin hukuksal anlamları ve hangi hukuk alanı dahilinde kullanıldığı önemlidir.

Yorum Sorunu

2- Amaçsal Yorum/Öze göre yorum

Hukuk kuralının anlamının, kuralın sadece metnine bakılarak değil, o kuralın ilgili düzenlemedeki yeri, diğer hukuk kuralları ile olan ilişkisi ve amacı dikkate alınarak tespit edilmesidir.

Amaç: Hukuk kuralı neden konulmuş? Hangi menfaatler ya da toplumsal/ekonomik sorun dikkate alınmış? Nasıl çözüm getirilmek istenmiş?

İkincil sorun: Değerlendirmede hangi tarih dikkate alınacak?

- a) Kuralın konulduğu an (Sübjektif/Pozitivist Teori)
- b) Kuralın uygulandığı an (Objektif/Realist Teori)

Yorum Sorunu

3-Tarihsel Yorum

Hukuk kuralının anlamının, kuralın yasalaşma evrelerine, hazırlık aşamasına ve kanun koyucunun görüşüne göre tespit edilmesidir. (?) Amaçsal yorum-Pozitivist görüş

4-Serbest Yorum

Hukuk kuralının metniyle bağlı kalmaksızın, kuralı somut olayın şartlarına göre anlamlandırmaktır. (?) Amaçsal yorum-Realist görüş

(!) Yorum yöntemlerinin bir arada uygulanması (MK. m.1)

(?) Daraltıcı/Dar yorum-Genişletici/Geniş yorum ayrımı

Yorumlamada yararlanılan mantık kuralları

Kıyas: Belli bir hukuksal olay veya ilişki için konulmuş olan kuralın, hakkında hüküm bulunmayan benzer olay veya ilişkiye uygulanması. (Kanun gereği veya hukuk yaratma amacıyla)

Aksi ile Kanıt: (*argumentum e contrario*)

Hukuk kuralının düzenleme kapsamı dışında kalan hususlar için, hukuk kuralında hükmedilenin aksinin geçerli olduğu sonucuna varma.

Evleviyetle/Öncelikle Uygulanma: (*argumentum a fortiori*)

Çoğu için geçerli olan azı için; bütün için geçerli olan parçalar için; daha önemli için geçerli olan daha önemsiz için haydi haydi geçerlidir.

Boşluk Sorunu

Yasa/Kanun (Hukuk) Boşluğu:

Somut olaya uygulanabilecek bir hukuk kuralının olmaması ya da uygulanabilecek kuralın yetersiz olması

Olası nedenler: Bilimsel/teknik/ekonomik/sosyal gelişmeler, yasa koyucunun özen eksikliği, yasa koyucunun bilinçli olarak boşluk bırakması

(!) Yorum sorunundan farklıdır.

Hâkim hukuk kuralı olmadığı gerekçesiyle sorunu çözmekten, hak dağıtmaktan ve hüküm vermekten kaçınamaz. Kanunun tâkdir yetkisi verdiği durumlarda bunu kullanmalı ve gerektiğinde yasa koyucu gibi hukuk kuralı yaratmalıdır. (!) Ceza Hukuku

Boşluk Türleri

Kural (Hüküm) İçi Boşluk (*infra legem*)

Uygulanabilecek bir hukuk kuralı vardır. Ancak getirdiği hüküm, somut olaya doğrudan uygulanamayacak şekilde soyuttur. Kanun koyucu, soyut kuralın, her bir somut olayın şartlarına göre daha âdil olarak uygulanabilmesi için kasıtlı olarak boşluk bırakmıştır. Hâkimin tâkdir yetkisini kullanması gerekir.

Rastlanabilecek ifadeler: “tâkdir eder”, “halin icabı”, “durumun gereği”, “uygun bir tazminat”, “işin mahiyeti”, “haklı sebep”, “gerekli tedbir”vb.

Boşluk Türleri

Kural (Hüküm) Dışı Boşluk (*extra legem*)

Uygulanabilecek hiç bir hüküm yoktur. Hâkimin hukuk yaratması gerekecektir. Somut olaydan soyut bir kural yaratılması gerekir. Yaratılan kuralın hukuk düzeni ile uyumlu olması gerekir.

Diğer ayrımlar:

Gerçek boşluk/gerçek olmayan boşluk

Açık boşluk/örtülü boşluk

Bilinçli boşluk/bilinçsiz boşluk